

(המשך מעמוד 21)

מיכאל קיבל לידיו את האחריות לעניינים במקום. ויתרו באירגון, הכרתו היסודית את הארץ ואת היישוב, קשריו הענפים עם אנשי האירגון וירידי, ובנוסף — דעתו השקולה, הריאליזם הצמוד לתנאי המציאות, יחד עם העוז אישית — כל אלה הכשירוהו להיות ראשון...

היה זה תיאור קצר ונוקב, אולי הטוב ביותר שנכתב אי פעם על האיש.

תפקידו החדש של יורניצקי, כמפקד אנשי לח"י במיוצע, לא היה קל. במחנה המעצר של חוף הים שררה מתיחות קשה בין אנשי אצ"ל ואנשי לח"י. אלה האשימו את אנשי אצ"ל במלשינות, ככך שמטרו לאנגלים מי הם אנשי אצ"ל. בצורה זו הודיעו לאנגלים למעשה שכל האחרים הם אנשי לח"י. מכיוון שאנשי אצ"ל קיימו שביתת-נשק עם האנגלים, שראו באנשי לח"י משרתים של האויבי הנאצי, היתה למלשינות זו — אם כן היתה — משמעות קשה.

עוד בעכו, בדרך למיוצע, פגש שמיר ב-39 המפקדים של אצ"ל, שנאסרו ביחד כאשר נתפס קורס של האירגון, ושחררו על-ידי האנגלים בשעה ששמיר נכנס למאסר.

גאווה קצין כולני

בין אנשי לח"י במחנה שררה אווירה קשה. היתה הרגשה כי לח"י מתפרק. רוב חבריו נאסרו, האחרים חיו בכידוד גמור. היישוב שנא אותם, בגלל מעשי-שוד שבהם נהרגו גם יהודים בגלל משמעותו על קשריהם עם הנאצים.

התקיים באירגון הכלל שנבעע לאחרי-מכן עליירי מאו טסה-טונג: שלוחה-הגריקה חי בציבור כמו דג במים. ושאינו לו קיום כשהציבור פונה נגדו.

רבים מאנשי-לח"י במיוצע שקלו פרישה והשתדלו להשתחרר, תמורת הבטחה להרשים לחדול מפעולתם במחנה. על שמיר היה להרים את המוראל ולהשפיע על אנשים אלה.

מבחוץ הגיע מיכתב נואש של יאיר. סיפר עליו שמיר: "זה לא היה מיכתב אופטימי. יאיר תיאר בנאמנות, בגילוי-לב נוקב, את תלאות המחתרת: החגורה הולכת ומתהרקות, ארבעים נופלים יום-יום. רק בודדים נשארו. יש בהם חסרי נסיון, שקשה להפעילם. אני תובע מכם לברוח ולחזור אל השורות..."

כאשר נהרג יאיר בראשית 1942 בדרת-גג בדרום תל-אביב, הפכה דרישה זו לציואה.

אחרי הריגת יאיר היה לח"י למעשה איש אחד בודד, בן 18. יהושע כהן, שמת בתש"ז בשדה-בוקר (שם התיידד, ברבות הימים, עם דודי בגרובין חוקן), היה היחיד שהבריטים לא הצליחו לעצרו. למרות שהוכרז פרס על ראשו, הוא הסתובב בפרדסי כפר-סבא ורעננה, עם החברה שלו, ש" היתה אשתו לעתיד. הוא גידל וקפד-פרא וניהל את שרידי המחתרת מהחורשה. בארץ כולה היו פזורים כ-80 איש, שרידי האירגון, והם לא היו פעילים.

כל מחשבתו של שמיר היתה נתונה לבריחה. פעם הצליחו לתתוך את הגדר, אך האנגלים גילו את הפריצה לפני שהבריחה יצאה לפועל.

לבסוף, ב-31 באוגוסט 1942, אחרי תכנון קפדני, נמלט שמיר בליוויית אליהו גילעד, תוך ניצול איהסורים בספירת העצירים במחנה המעצר. השניים הסתתרו במחסן מורנים ששכן בין שתי גדרות-המחנה. למרות אזהרותיו של ילין-מור, שהגדיר את שותף-בריחה של שמיר כבעל נטיות אנרכיסטיות-ניהיליסטיות, בחר בו יצחק שמיר כשותף-לדרך. שמיר טען לאחר מכן שלא הוא בחר באיש, אלא שזו היתה החלטת החברים.

כספירת-הערב לא התגלתה הבריחה, ובמהלך הלילה ברחו השניים מבעד לגדר-התיל של המי-נה, עקפו את עכו, שהיתה עיר ערבית טהורה. הם הלכו לאורך חלח-הקישון, עברו על-פני כפר מסריק והגיעו לקריית-מוצקין. שם גינש שמיר לביתו של ירד, שליווה את שני הבורחים כאר טובוס לחיפה. שמיר העביר את הריעה על בריחתו ומקום-הימצאו ליהושע כהן.

באותו לילה ישנו השניים בדרת-גג אחיו של אליהו חכים, שנשלח, כעבור שנתיים, להרוג בקאהיר את הלורד מוין.

שליחו של כהן הביאו עימם לחיפה מדי קצין פולני בשביל יצחק שמיר, ומדי נוטר לאלוהו גילעד. השניים יצאו מחיפה.

שמיר: לבשתי את המדים האלה. די נקודת-הביקורת של הצבא הבריטי ב-ברתי סולנית רדושה ויומרנית, ובעשתי על הבריטים — המעזים לעכב אותי בדרכי...

השניים הגיעו לחורשה ליד רעננה, שבה שהה יהושע כהן. באותה חורשה כינס יצחק שמיר למחרת את שרידי לח"י, חמישה בחורים, ונטל לידיו את הפיקוד.

הוצאה להורג בחולות

מטרות הראשונות שהציב שמיר לאירגון המחודש היו שיחורום של החברים העצורים בידי הבריטים ויצירת אמצעיית-עמולה, שהם חיוניים לכל מחתרת. אלא שגורם בלתי-צפוי שיבש את מהלך הכרעים, וזהו פרשה המטילה עד היום צל כבד

על עברו של יצחק שמיר, והאחריות אולי יותר מכל אחרת — עד פרשת השב"כ ועד בכלל — לדימויו המסחיר בחוגים מסויימים.

השימיהר התגלעו חילוקי-דעות עמוקים בין שמיר ובין שותף-לבריחה, גילעד. לפי גירסת שונאיו של שמיר, שררה בין השניים התחרות על המנהיגות, ושמיר פשוט חיטל את יריבו. ואילו גירסתו של שמיר, שנחמכה כמלואה על-ידי ילין-מור ושאר ראשי האירגון, היתה מורכבת יותר.

תיאור את הפרשה יעקב נבאי (מ"ל). "שהיה מאוחר יותר האחראי למיבצעים בלח"י". בינתיים החריפו היחסים בין מיכאל ושאלו (אליהו גילעד). אף כי שאלו רכש לו מיספר חסידים נלהבים ביותר בקרב האנשים שהעריצוהו על תכונת המנהיגות והחלטת שבו, ועל עוזרו, נברו טרוליות על סותר-רוח ועל איומיו המתמידים. נוספו סיפורי-זיועה על יחסו לבנות. עד אשר שחורי, שהיה מקשרו האיש, לא יכול היה לעמוד עוד באווירה איומה זו ואיכר עצמו לדעת. הוא השאיר אחריו פתק כזו הלשון: "בתנועה כמו שהיא היום אין לי מקום, ובלי התנועה אין ערך לחיי".

שמיר עצמו: "הגיעו ידיעות נוראות על גילעד. הוא החזיק בחדרו מחסן-נשק שלם, אקדחים, תמימיקלים. הוא ניסה לאנוס את החברות שבאו אליו. הוא היכה מי שלא מצא חן בעיניו. למי שלא מילא את פקודתו אמר: 'אני אחסל אותך', וביתניים היכה אותו. הוא היה בלתי-נסבל".

אולם לא רק התנהגותו האישית של גילעד הפחידה וקוממה את חבריו. לגילעד היתה תיאוריה שסתרה לגמרי את זו שהיתה מקובלת באירגון.

הרוקטרינה של יאיר ושל יורשיו היתה כי, קומץ נבחר" יבצע פעולות נועזות נגד השלטון, הפעולות האלה יעוררו את העם כולו וילכדו אותו סביב המחתרת, וכך יושג הניצחון. כיום זוהי הרוקטרינה של אירגוני-טרור רבים בעולם.

גילעדו הטיף לתורה הפוכה: תחילה על המהפכנים להשתלט על היישוב העברי, ורק לאחר מכן יש טעם לצאת למלחמה בשילטון אדריי-הכוח. לשם כיוש השילטון ביישוב התכוון להשתמש בשיטת הטרור האישית: להרוג את המנהיגים.

לפי תוכניתו, היה צורך תחילה להרוג את מנהיגי הרווידי יוניסטיים, ובראשם יעקב מרידור ואריה אלטמן (מנחם בגין כבר היה אז בארץ, אך עדיין לא הטביע את רישומו. מרידור היה מפקד אצ"ל, ואלטמן מנהיג המיפלגה הרווידי-וניסטיית). אחר-כך תבוא העת להרוג את ראשי ההגנה, וכן הלאה.

מה צריכה מחתרת לעשות כאשר מתגלה בשורותיה מנהיג כריזמטי, המאיים לבצע פעולות העלולות להמיט אסון על האירגון, ושגם התנהגותו האישית מקוממת את חבריו? אי-אפשר היה למסור אותו לשליטנות, אי-אפשר היה לכלוא אותו. יצחק שמיר החליט להרוג אותו.

הוא התקשר עם ילין-מור, שהיה עדיין במעצר, ומסר לו במיכתב בצופן את הנימוקים להחלטה. המיכתב לא הגיע ליליד מור בזמן, ושמיר החליט לפעול על דעת עצמו. הוא הודיע על כך ליליד-מור במיכתב שני. שני המיכתבים הגיעו ליליד-מור ביחד, והוא אישר בריעבד את הפעולה.

שני חברים לקחו את גילעד למקום נידה, וירו בו. גוספו לא התגלתה עד היום.

סיפר שמיר: "קיבלתי את ההחלטה. אחרי מעשה כינסתי את כל החברים המרכזיים בלח"י, 17 או 18 איש, בחולות ראשון-לציון. זאת היתה הפעם היחידה שנערך כנס כזה. סיפרתי להם על השתלשלות הדברים, ואמרתי להם: 'הנה אני עומד לפניכם, אני בידכם' הם קמו אחד אחרי השני והביעו תמיכה מלאה בהחלטתי".

אולי יותר מכל מעשה אחר בחייו הביע מעשה זה את אופיו של שמיר: נחישותו, כושרו לקבל החלטות ולבצען, קוריווהו הבלתי-רגשני בעניינים של חיים ומוות.

באורה מזור — ובמיקרה — נקראת בתו של שמיר גילעד.

"נמה אקדחים עלובים"

בהנהגתו של יורניצקי התחילה המחתרת הקטנה לגדול ולהתבסס, לצבור אמצעי-הסברה ולהגדיל את מיספר הפי עילים.

סיפר ילין-מור, שהועבר בינתיים למחנה-המעצר כלטרון: "עוד הודיע לי מיכאל כי קיים פגישה עם ישראל שייב והכניס אותו לעבודת המחתרת. גם עם מנחם בגין נפגש, אך ממנו יצא במפך נפש. בגין שאל אותו אם סבור הוא שבכמה אקדחים עלובים אפשר לגרש את הבריטים מן הארץ."

לפי הרושם של מיכאל העריך בגין באותה העת את פעולתה של מיפלגה חוקית, והיה נכון לקחת חלק מרכזי בה..."

בגין היה אז עדיין חייל בצבא הפולני של הגנרל ולאריסלאב אנדרס, ונעשו מאמצים לשכנע אותו לקבל לידיו את הפיקוד על אצ"ל. שמיר בוודאי לא חלם אז כי ברבות הימים יהיה הוא הירש של בגין במיפלגה חוקית."

דעתו של בגין על האקדחים העלובים היתה גם נחלת הבריטים. הם היו בטוחים כי הצליחו לשכנע את אירגונו של יאיר אחרי הריגתו. ואז בא המאורע ששינה את דעתם באופן פיתאומי: במיבצע סבלני מאיך-ממוהו, הצליחו אנשי לח"י במחנה-לטרון לחפור מינורה ארוכה אל מחוץ למחנה. וב-31 באוקטובר 1943 יצאו ממנה 20 מטובי הלוחמים של לח"י, ובראשם נתן ילין-מור.

יחס הציבור לאירגון הקטן התחיל להשתנות. הריגת יאיר על גג הבית ברחוב מיורחי ב' 8 עוררה אליו בריעבד אהדה. מי שנראה קודם לכן כקנאי מטורף, המושיט יד לנאצים, הפך לשתע אידיאליסט טהור שמסר את נפשו, ושי נרצח בדם קר על-ידי חיות-אדם ברי טילות.

(על נסיבות ההריגה עדיין נטוש ויכוח. האיש שהרג אותו, ג'פרי מורטון, שניצל אחר-כך כנס מכמה נסינות-התנקשות, טען תמיד שלא היתה לו ברירה בנסיבות המיקרה, ושפעל בהתאם לגור הלים. אחרי 19 שנים של נסיון בשטחים הכי בושים, ודאי יש קציני-מישטרה ישראלים רבים המסוגלים לקבל גירסה זו.)

"הודית בנות..."

באווירה זו קם האירגון מחדש. הוא אימץ לעצמו את השם לוחמי-חירות-ישראל. יחד עם השם החדש באה גם תפיסה אירגונית חדשה. בעור שאצ"ל היה אירגון צבאי, ורוע של תנועה פוליטית, התנתק לח"י מן הדפוסים הצבאיים והי גריר את עצמו כתנועה פוליטית לוחמת. במקום מיפקדה קם מרכזי מורכב משלושה אנשים שהיוו ביחד צוות מאוזן מאיך-ממוהו: יצחק יורניצקי (מיכאל) — איש האירגון והמיבצעים; ישראל שייב (אלדד), מורה לספרות, מעריצו של אורי צבי גרינברג — איש התיאוריה וההסברה; וביניהם נתן פרידמן-ילין (גרא), אדם קרירוח ושקול — המוח הפוליטי של החבורה. הדרגות בוטלו, הטקסים הצבאיים נעלמו.

לח"י הפך למחרת אמיתית — אבי טיפוס למאות מחתרות מסוג זה שעי תידות היו להטיל את מוראן על ה מחצית השניה של המאה ה-20.

חברי המרכז שינו את צורתם החיצונית. סיפר על כך יצחק שמיר: "הסווייתי את עצמי לאיש דתי מובהק; גידלתי זקן ארוך. התהלכתי כל הזמן בקפוטה ארוכה. חבשתי מיגבעת שחורה, גדולה כואת. כך הייתי ארבע שנים. עברתי מאות פעמים דרך מחסומים בריטיים בשעות קריטיות ביותר לאחר פעולות... ומעולם לא העלו הבריטים על דעתם מיהו האיש שמאחורי המסווה..."

הרב בעל חוקן נשא תעורת-זוהות מווייפת בשם שמיר. השם מצא-חן בעיניו, והוא אימץ אותו לעצמו לאחר-מכן. במחתרת נשאר "מיכאל".

באותה תקופה פגש יצחק שמיר את שרה לוי, ילידת בולגריה, שבגיל 14 הצטרפה לבית-ד ושהגיעה ארצה בשנת 1941, כספינה האחרונה שיצאה באופן בלתי-לגאלי מאירופה. שנה וחצי שהתה בקפריסין כמעצר בריטי. אחר-כך הועברה למחנה-המעצר בעתלית ושחררה רק ב-1942.

יצחק ושולמית שמיר: "טיבעלי-הבית חשבו שאני זונה..."